

NATIONALMUSEETS ETNOLOGISKE UNDERSØGELSER.

Af *Svend Jespersen*¹⁾.

Dansk Folkemuseum begyndte for et Par Aar siden en systematisk Undersøgelse af den danske Bondekultur, en Undersøgelse, der delvis er baseret paa Udsendelse af Spørgsmaal til Folk ude omkring i Landet. Jeg skal her i korte Træk gøre Rede for specielt denne Side af Undersøgelsen og dernæst skitsere de Maal, vi stræber efter at naa med det samlede Undersøgelsesarbejde. Til Orientering maa jeg forinden indskyde nogle faa Bemærkninger om de Forhold, der var til Stede i Museets Bondekultursamlinger, og som gav Stødet til, at Undersøgelsesarbejdet blev taget op.

Folkemuseet har nu bestaaet i tæt op imod 60 Aar, og det rummer selv sagt i Dag meget betydelige og værdifulde Samlinger til Belysning af dansk Kultur. Men ikke desto mindre kan det dog ikke nægtes — i al Fald ud fra de Synspunkter, man nu følger i Almuekulturforskningen — at der specielt i Samlingerne for Bondekulturen er ret følelige Mangler, Mangler, der paafaldende nok gælder navnlig de Omraader af Bondekulturen, der er knyttet til det daglige Liv i de gamle Bondehjem med de daglige Arbejder og Sysler. Forholdene ligger saaledes, at det i flere Tilfælde vilde have sine Vanskeligheder at illustrere disse Arbejder, hvis de skulde vises i særlige Udstillinger. Det er dog ikke den værste Ulempe. Var der ikke andre Følger, vilde de dog gennemgaaende være forholdsvis lette at rette. Det værste er imidlertid, at Manglerne gør det udelukket at vise de Kulturfor-

¹⁾ Foredrag ved Dansk historisk Fællesforenings Aarsmøde i København den 30. August 1942.

skelle, der fandtes fra Egn til Egn. Det er Forskelle, der paa ingen Maade er mindre iøjnefaldende eller karakteristiske end de Forskelle i Sproget, Dialekterne, vi alle er kendt med. Det er derfor i allerhøjeste Grad beklageligt, at Manglerne findes, og det er saa meget mere beklageligt, fordi det netop er i disse Hverdagens Arbejder — og sammen med dem de gamle Bønderbygninger — at vi skal søge de mest centrale og oprindelige Dele af ikke blot den danske Bondekultur, men hele den danske Folkekultur. Det er derfor Emner, der er af den største Vigtighed for Udredningen af vor hele Kulturs Historie. — Det er netop ogsaa indenfor disse Emners Kreds, vi frem for alt har Mulighederne for at kunne følge Forholdene tilbage igennem Tiden og faa Kontakt med den arkæologiske Forskning. Det er ganske indlysende, at det vil give helt andre Perspektiver, den Dag Bondekulturforskeren og Arkæologen kan mødes og fremholde hver sine specielle Problemer for hinanden.

Men for nu at vende tilbage til Forholdene i Folkemuseet, hvordan kan det saa være, at disse centrale Felter af Bondekulturen savner den for os i Dag at se nødvendige Repræsentation i Samlingerne? Ja, der er her flere Omstændigheder, der har været medvirkende.

Som det vil være bekendt, oprettedes Folkemuseet i 1885 paa det Grundlag, at en stor Del af de Ting, der fra By og Land var sendt ind til den store Udstilling for Kunstindustri og Kulturhistorie i København i 1879, blev skænket til det allerede da planlagte Museum. Paa Udstillingen i 1879 var det Højere-Stands-Kulturen, altsaa nærmere betegnet, i det store og hele Bykulturen, der var bedst repræsenteret, Bondekulturen mere tilfældigt og højst ulige fra de forskellige Landsdele; langt de fleste Ting var fra Sjælland; fra det øvrige Land aftog Antallet, efter som Afstanden fra Hovedstaden blev større. Men ogsaa i en anden Henseende var Repræsentationen for Bondekulturen ulige; det var nemlig overvejende de mere præsentable Stykker af malede og udskaarne Genstande og Stykker af Finmetallerne, der fandtes, medens de almindelige, ganske simple Brugsgenstande og Redskaber i allerhøjeste Grad savnedes. — I det ny-

oprettede Folkemuseum var Forholdet nøjagtig det samme, og det blev faktisk ikke videre forrykket i de følgende Tiaar. Det maa vel fremhæves, at Museets Midler var alt for smaa, og dets Personale alt for lille til, at man kunde foretage supplerende Indsamlingsrejser af nogen videre Betydning. Men det er dog ikke her, den egentlige Aarsag ligger. Disse Vanskeligheder vilde man jo nok have overvundet, hvis der havde været en virkelig Interesse for Bondekulturen; men det var en saadan Interesse, der manglede. Det var i disse Aar saa afgjort Bykulturen og specielt dens kunstindustrielle Frembringelser, der havde Museets Hovedinteresse. Denne Interesse fik saa meget lettere Overtaget, som det Opstillingsprincip, man fulgte ved Indretningen af Folkemuseet, Interiørprincippet, ikke i sig selv rummer nogen Spore til en Indsamling af Ting fra Bondekulturen paa et bredere Grundlag, en Omstændighed, der i øvrigt ikke berører den Side af Sagen, at Interiørprincippet rent museums-teknisk set var en virkelig Nyskabelse.

Forholdene fortsatte derfor saa omtrent uændrede helt frem til 1920, da Folkemuseet administrativt blev indlemmet i Nationalmuseet. Folkemuseets Kaar blev fra nu af bedret ganske betydeligt, og der blev Midler til aarlige Rejser ud i Landet. Sammen med Lederskiftet førte dette til, at to store Opgaver blev taget op, nemlig Undersøgelserne af de gamle Bønderbygninger og Folkedragterne. Hvilken værdifuld Indsats der her ved blev gjort, ligger i saa frisk Erindring, at disse to Arbejder ikke behøver nærmere Omtale. Men ved Siden af fik Rejserne samtidig en vidtspændende Betydning for Bondekultursamlingerne i deres Helhed; de tilførtes overordentlig mange betydningsfulde Nyerhvervelser af de almindelige, jævne Brugsgenstande fra alle Dele af Landet, og Museets Billedarkiv, der i Forvejen kun bestod af nogle ganske faa Fotografier, blev nu, ud over de flere Tusind Fotografier af Bønderbygninger og Dragter, forøget med værdifulde Optagelser af Arbejdssituationer o. lign. — En dyberegaaende Undersøgelse af Bondekulturen, der til Bunds kunde afbøde de gamle Mangler, tillod Forholdene imidlertid ikke.

Da Folkemuseet i 1938 var færdiginstalleret i Nationalmuseets Nybygning, og man herefter igen kunde tænke paa at sætte alle Kræfter ind paa videre Undersøgelser i Marken, stod det derfor klart, at der nu maatte gores noget ekstraordinært, hvis Museet vilde gøre sig Haab om at kunne gennemføre en Undersøgelse af Bondekulturen, mens det overhovedet endnu lod sig gøre, og inden det for stedse blev for sent. Det var endvidere klart, at en saadan Undersøgelse ikke kunde begrænses til blot at omfatte de Dele af Bondekulturen, der var knyttet til det indendørs Liv i de gamle Bondehjem, idet en saadan Begrænsning vilde være en unaturlig Spaltning af den faste Helhed, Hverdagens uden- og indendørs Liv danner, og derfor ikke kunde føre til fuld Forstaaelse af Forholdene. Og endelig indsaa man, at det ikke var nok at indsamle eller fotografere de Genstande og Redskaber, det endnu var muligt at opspore ude omkring. Taget for sig alene, er Tingene, Redskaberne, jo kun Skelettet, de synlige og haandgribelige Udtryk for Kulturen. Hvis man derfor vilde stræbe efter at skaffe Klarhed over Kulturforholdene i deres Helhed, maatte man ved Siden af Tingene tilvejebringe Oplysninger fra gamle Mænd og Kvinder, om hvorledes og under hvilke Forhold de forskellige af Hverdagens Arbejder og Sysler var blevet udført. — Og der maatte skaffes Materiale fra mange Steder i Landet. Det siger sig selv, at det er en Forudsætning for at kunne klarlægge Kulturforholdene i alle Landets Egne, en Forudsætning for at kunne vise, hvilke Kulturforskelle der findes, og ganske specielt en Forudsætning for at kunne bestemme, hvor Grænserne gaar mellem de Omraader eller Egne, hvor de enkelte Forskelle gør sig gældende.

Nu var det naturligt et stort Spørgsmaal, hvorledes det skulde lade sig gøre at gennemføre saa omfattende Undersøgelser over hele Landet i Løbet af de faa Aar, man endnu kan vente at finde Traditionen om de gamle Forhold levende. Det er nemlig ikke mange Aar, der er tilbage. Landbrugets Industrialisering tog jo allerede Fart i 70'erne i forrige Aarhundrede, saa man vil forstaa, at det i Almindelighed kun er hos de ældste af de nulevende Landboere, man kan gøre sig Haab om at faa

Oplysninger om Forholdene før Maskinernes Fremtrængen og hele den Omvæltning i Dagliglivets Former og Forhold, det førte med sig. Hvis derfor Arbejdet skulde gøres alene paa den sædvanlige Maade ved Rejser ud i Landet, vilde det ganske simpelt ikke være muligt at overkomme det, i al Fald vilde det ikke være muligt at naa at skaffe Materiale fra saa mange Steder, som det var nødvendigt.

Heldigvis laa der en Løsning af Problemet lige for, nemlig den, at kombinere de direkte Undersøgelser i Marken, der foretages paa Rejserne, med saakaldte indirekte Undersøgelser, der gaar ud paa, at i Stedet for selv at rejse ud og indsamle Materiale formulerer man det, man ønsker oplyst, i Spørgsmaal, som saa sendes ud til Personer ude i Landet til Besvarelse. Det er en gammel kendt og prøvet Metode. Allerede Ole Worm gjorde i 1620'erne Brug af den ved sine Undersøgelser af vore Oldtidsminder, idet han fik Præsterne til at indgive Beretninger. Det er dog navnlig først i de senere Tiaar, Metoden under forskellig Form har fundet en udstrakt Anvendelse i Kultur- og Dialektforskningens Tjeneste i saa godt som alle europæiske Lande. Ingen Steder er den dog blevet anvendt i saa stort et Omfang som i Sverige, hvor man ogsaa rent spørgeteknisk er naaet meget vidt. Nordiska museet i Stockholm og Landsmålsarkivet i Uppsala har saaledes i Løbet af de sidste 10—15 Aar udsendt hver især over et Hundrede forskellige Spørgelister, der omhandler alle Sider af den svenske Bondekultur. Fra flere Hundrede faste Optegnere, bosiddende i alle Dele af Landet, har de to Institutioner modtaget Besvarelser paa de udsendte Spørgelister, og der er paa denne Maade tilvejebragt et ganske imponerende Materiale, et Materiale, der allerede har givet Bevis for sin Værdi. Det skyldes ganske afgjort for en stor Del dette Materiale, som Optegnerne har indsendt, naar den svenske Bondekultur i Dag uden Forbehold kan siges at være den bedst klarlagte af alle europæiske Landes.

Efter hvad der her er fremført, er det naturligt, at det var Sverige, der kom til at danne Forbilledet, da vi paa Nationalmuseet skulde begynde Undersøgelsesarbejdet. Nationalmuseet

var for øvrigt ikke den første Institution, der herhjemme kopierede de svenske Metoder; i Udvalg for Folkemaal var de allerede forinden taget i Anvendelse ved Undersøgelserne af de danske Dialekter. — Lad det i øvrigt her være tilføjet, at Folkemuseet allerede i 1922, altsaa før man i Sverige for Alvor havde begyndt Spørgelistearbejdet, havde udarbejdet en Spørgeliste om Bønderbygninger og Folkedragter (se Fort. og Nut. V, 18 ff., 36 ff.)¹⁾. Naar disse Folkemuseets første Spørgelister ikke førte til videre Resultater, skyldes det sikkert, at Arbejdet ikke blev tilstrækkelig organiseret.

Ved Nytaar 1940 havde Museet den første Spørgesending færdig til Udsendelse. Det var en Serie Spørgkort om de gamle Kvindehovedtøjer. I 1941 fulgte den næste Sending, en Spørgeliste om Høstredskaberne.

Nu vilde det jo have været rimeligt og naturligt, om man havde henvendt sig direkte til Landboerne selv med Spørgsmaalene; det lod sig blot ikke gøre, fordi man ikke havde nogen Adresser at gaa frem efter. I Stedet blev der saa rettet Henvendelse til Førstelærerne ved Sognebyskolerne i alle Landets Sogne.

Hvorledes er saa Resultatet blevet? Ja, det har været baade skuffende og opmuntrende. Det har været skuffende i den Henseende, at kun en meget lille Del af Lærerne har indsendt Besvarelser eller skaffet Besvarelser indsendt. Det er mindre end 10 pCt. af dem. Men har Resultatet været skuffende, hvad Antallet af Besvarelser angaar, har det til Gengæld kun opmuntret til Fortsættelse, naar man ser paa Kvaliteten af det Materiale, Besvarelserne indeholder. Det er overordentlig værdifuldt Materiale.

Alt i alt var der derfor ingen Betænkeligheder overfor at søge Arbejdet fortsat indenfor fastere Rammer og i et øget Tempo. Og takket være en særlig Bevilling fra Undervisningsministeriet er det nu blevet muliggjort. Der kan nu udsendes 2 Spørgelister

¹⁾ De første Forsøg med Spørgelister vedr. Bøndergaarde fremkom dog allerede i 1910, i »Meddelelser fra Dansk historisk Fællesforening« Nr. 2, S. 25 ff.

om Aaret, og i Løbet af 6 Aar skulde saa de vigtigste Emner af Bondekulturen være undersøgt.

Nu er det imidlertid klart, at man ikke fortsat kan vente Deltagelse i Arbejdet fra Optegnersnes Side uden nogen Form for Vederlag, og derfor er der ogsaa ved Budgetteringen af den særlige Bevilling tænkt paa dette. Fra nu af vil alle de Besvarelser, der indsendes, blive honoreret. Forhaabentlig vil det bidrage til at stimulere Interessen for Arbejdet. Det er absolut nødvendigt, at Antallet af Besvarelser pr. Spørgeliste kommer op paa i det mindste 3—400.

Det er derfor med en indtrængende Opfordring om en betydelig øget Tilslutning til Arbejdet, Museet netop for kort Tid siden har udsendt de to næste Spørgelister, der behandler Bagningen og Tækningen.

Naar der skal udarbejdes en Spørgeliste eller udarbejdes Spørgekort, er det ikke nok, at Forfatteren sidder inde med blot et overfladisk Kendskab til det Emne, Spørgsmaalene skal gælde. Det er en gammel, hævdvunden Erfaring, at naar man gaar i Gang med at undersøge et nyt Emne, faar man i de første Optegnelser, man foretager ude hos Folk, kun fat paa de grove, almindelige Træk. Det er nemlig kun en ganske lille Del af de gamle Mennesker, man skal have Oplysninger hos, der er i Stand til paa egen Haand at give en fuldstændig, detaljeret Beskrivelse af det Emne, man ønsker oplyst; i Reglen glemmer de snart en Ting, snart en anden; men er man derimod i Stand til at stikke Spørgsmaal ind paa den rette Maade og paa de rette Steder og paa den Maade i Stand til at holde dem fast ved den naturlige Rækkefølge, Tingene kommer i i Emnet, saa er det ganske andre Resultater, man kan komme til. Jo bedre man kender sit Emne, jo bedre forstaar man at stille sine Spørgsmaal og at stille dem paa den rette Maade. Et lignende Forhold gælder for Udarbejdelsen af de skriftlige Spørgsmaal. Inden man gaar i Gang med at affatte en Spørgeliste, stræber man derfor efter at skaffe sig et saa godt Kendskab til det paagældende Emne, som det nu er muligt, ved en Gennemgang af de skrevne

og trykte Beskrivelser af Emnet, der eventuelt allerede foreligger, og ved Studie af, hvad der eventuelt findes om Emnets Historie. Har man herefter ikke faaet et tilstrækkeligt godt Overblik over Forholdene, rejser man ud og supplerer Materialet med saa mange Optegnelser, som det skønnes nødvendigt, fra de Egne, hvor det findes tiltrængt. — Naar man paa denne Maade har skaffet sig et godt Kendskab til Emnet og i de grove Træk et Overblik over Forholdene i de forskellige Egne, kan Spørgsmaalene udarbejdes, og Forfatteren har nu tillige alle Forudsætninger for at kunne bedømme de Besvarelser, der sendes ind, og afgøre, hvorvidt de er tilfredsstillende, eller om der eventuelt skal stilles nye Spørgsmaal for at uddybe et eller andet Punkt i dem.

Men naar man nu i Forvejen har et saa godt Kendskab til det paagældende Emne, er det saa nødvendigt at udsende Spørgsmaalene? — Ja, det er det. Man maa erindre, at det Kendskab, man har til Emnet, er en sammenstykket Viden. Adskillige af de Oplysninger, der findes, foreligger muligvis kun fra et enkelt Sted i Landet. Men hver enkelt ny Oplysning afføder naturligvis et Spørgsmaal. Det vil da sige, at Spørgelisteforfatteren i disse Tilfælde paa Forhaand absolut ikke ved noget om, fra hvilke Steder i Landet de forskellige Spørgsmaal vil blive besvaret bekræftende, og fra hvilke Steder de vil blive besvaret benægtende. Her ligger Spørgelisternes fornemste Opgave, nemlig den, at bringe Klarhed over Forholdene i alle Landets Egne eller med andre Ord at bringe det geografiske Overblik. Forudsat at der kommer et tilstrækkeligt Antal Besvarelser paa en Spørgeliste, kan man paa Grundlag af dem nøjagtig afgøre, hvilke Forskelle der findes vedrørende Emnet, og ved at afmærke de forskellige Oplysninger paa Landkort faar man et ganske klart Billede af Forholdene og kan med Nemhed af Kortene aflæse, hvorledes de forskellige Egne knytter sig sammen eller skiller sig ud fra hinanden.

Men det er ikke det eneste Kortene aabenbarer. Af det ovenfor fremførte om Forarbejderne til Spørgelisterne vil man forstaa, at det alene tidsmæssigt paa ingen Maade er noget ensartet Materiale, Listerne bygges op paa. Nogle Beskrivelser gælder

maaske for Meddelerens egen Tid, andre gælder Forældrenes Tid og enkelte maaske endda Bedsteforældrenes. Og paa samme Maade forholder det sig med Besvarelserne, der kommer ind. Det er et meget broget Materiale. Men det er netop denne Brogethed i Oplysningerne, der er saa god Brug for, og det er i Virkeligheden for en Del først overfor et saadant broget og nuanceret Materiale, den geografiske Betragtningensmaade viser sig som den vidunderlige Metode, den virkelig er. Naar man undersøger de indkomne Besvarelser, kan man, efter de Oplysninger de giver, direkte gaa i Gang med at skille de ældre Forhold fra de yngre, og kortlægger man saa de forskellige Oplysninger, røber Kortet straks, hvorledes Forholdene ligger; det viser, hvor det kun er det nye, der findes; det viser, hvor det nye findes, men det gamle endnu huskes, og endelig viser det, hvor eventuelt det gamle stadig findes alene uden Ændringer. Det vil sige, der skaffes ikke alene Klarhed over, hvorledes Forholdene ligger i Landets forskellige Egne, Klarhed over, hvilke Forskelle der findes, og Klarhed over Udbredelsesomraaderne for de enkelte Forskelle; men der bringes ogsaa — forudsat at man har Oplysninger om Forholdene i først og fremmest Nabolandene — fuld Klarhed over, hvorvidt de Ændringer, man gennem Besvarelserne har faaet Oplysning om har fundet Sted, er opstaaet indenfor Landets egne Grænser, eller om de er indtraadt under Paavirkning udefra. Ja, man faar endda Klarhed over, hvorfra de er kommet, og ad hvilken Vej de er kommet.

Jeg vil gerne illustrere dette med et enkelt Eksempel fra Tækningen, taget blot i de grove Hovedtræk for at simplificere det. Tækkemanden bruger mange Steder her i Landet en eller flere lange Stænger, der er hængt op i lange Reb, fastgjort et eller andet Sted i Tagværket, til at staa paa ved Tækningen. Dette Tækkelad, som det flere Steder kaldes, forekommer i forskellige Former, som jeg ikke kan komme nærmere ind paa i denne Forbindelse; jeg vil her blot holde mig til selve den Omstændighed, at man bruger et Tækkelad til at staa paa. Tækkelad bruges over det meste af Landet, men dog i ganske bestemte Egne, saaledes paa Sjælland, Lolland-Falster, i Nordjylland og i hele Vestjylland. Naar man engang til at kunne bestemme

Grænserne nærmere i Jylland, vil de nok vise sig at gaa fra Randers- eller Mariagerfjorden og ind til Højderyggen og herfra langs Højderyggen sydpaa. I de Egne af Jylland, der ligger Syd og Øst for denne tilnærmelsesvise Grænse, bruger Tækkemanden derimod, som paa Fyn, Tækkestole til at staa paa. Tækkestole bruges ogsaa i det østlige Sydslesvig og i Nordtyskland. Fra et enkelt Sted ved Randersfjorden og et Sted i Aarhuseggen er der oplyst, at Tækkestolene er noget nyt; i ældre Tid brugte man ogsaa i disse Egne Tækkelad. Ud fra disse Oplysninger og ud fra de Udbredelsesforhold, der er for Tækkelad og Tækkestole, kan man med Sikkerhed slutte, at Brugen af Tækkestole er noget nyt, en Novation, som er indkommet sydfra, og som lidt efter lidt har fortrængt Brugen af Tækkelad i de Egne, hvor Tækkestolene nu bruges.

Af det ovenfor sagte fremgaar det indirekte, at der med Indsamlingen af et Materiale, der kan belyse Forholdene for de enkelte af Hverdagens Arbejder i alle Landets Egne, i Virkeligheden arbejdes paa en dobbeltsidig Opgave. Det er paa den ene Side Maalet at klarlægge de enkelte Emners Historie indenfor vort Lands Grænser; herved træder Arbejdet ind som et Led i først og fremmest den europæiske Kulturforskning og siden i den almindelige, sammenlignende etnologiske Forskning. Paa den anden Side er det Maalet ved en Sammenligning af Udbredelsesomraaderne for de enkelte Arbejders eller de enkelte Redskabers forskellige Former at naa frem til en Klarlægning af de forskellige Kulturomraader, til en Klarlægning af Danmarks Kulturgeografi. Og begge de to Sider af Arbejdet fører i Forening frem til en Klarlæggelse af Bondekulturens Historie.

Med Hensyn til den første Del af Opgaven, Arbejdet med at klarlægge de enkelte Emners Historie, vil det ikke være nødvendigt at sige noget nærmere. Derimod vil jeg gerne til Slut knytte nogle faa Bemærkninger til den anden Del af Arbejdet, Klarlægningen af de geografiske Forhold. Vi staar ikke her paa helt bar Bund, men kan allerede udpege de mest betydende Kulturomraader og kan allerede paavise de vigtigste af de Veje, Kulturlaanene har fulgt.

Den Kulturgrænse, der saa afgjort har sat det dybeste Skel, er den, der gaar gennem Storebælt, og som skiller mellem øst- og vstdansk Kultur. Mellem Fyn og Jylland er det faktisk ikke muligt at afgøre, hvorvidt der har været nogen Grænse af Betydning. Skal der endelig her trækkes en Grænse, maa den snarest sættes mellem Vestfyn og det øvrige Fyn (fra Odense Fjord i omtrent lige Linie til Haarbybugten), idet Vestfyn dels viser en stærk Sammenhæng med jysk Kultur og dels skiller sig fra det øvrige Fyn. I Jylland er der et Par betydningsfulde Grænser, hvoraf den ene skiller hele Nordjylland, altsaa Himmerland, Vendsyssel og Thy, fra det øvrige Jylland. Dog skal det bemærkes, at det i mange Tilfælde kun gælder Himmerland og Vendsyssel, idet Thy ofte slutter sig til Vestjylland. Den anden vigtige Grænse i jysk Kultur følger saa omtrent den jyske Højderyg fra Viborgegnen og sydpaa. — Endelig vil jeg nævne en Grænse, der paa flere Punkter skiller Djursland og Landet mellem Randers og Mariager Fjord fra det øvrige Østjylland, og som samtidig knytter disse Omraader til Nordjylland.

Disse Hovedskel i dansk Bondekultur har virket igennem Aarhundreder; de kan følges helt tilbage til Oldtiden. Saa vidt det er mig bekendt, spores de første Gang i romersk Jernalder, altsaa i de første Aarhundreder af vor Tidsregning. De Kulturomraader, de skiller imellem, sættes af Arkæologerne i direkte Tilknytning til de gamle Folkestammer, der ifølge den klassiske Litteratur dengang beboede vort Land, altsaa Vandalerne i Vendsyssel, Cimbrerne i Himmerland o. s. v. Nu skal man naturligvis ikke lægge for meget i Udtrykket Folkestammer. Egentlig etnisk forskellige Stammer har det jo næppe været. Disse gamle Navne er jo sikkert blot Betegnelser for Beboerne i de Storbygder, disse gamle Landsdele bestod af, ligesom Navnene oprindelig var knyttet til Landsdelene.

Men hvad er det nu, der har bevirket, at disse forskellige Kulturomraader er opstaaet? — Ja, i al Almindelighed gælder det, at Kulturforskelle opstaaer i Egne, der kun har ringe indbyrdes Samkvem, medens omvendt et intimt Samkvem virker fremmende for en Spredning og Udjævning af Kulturen. Og dette gælder ogsaa her. — Storebælt har været for vanskeligt

at besejle, saa der faktisk aldrig har været en Bælttrafik af kulturformidlende Betydning. Den Overfart, der har været, har ikke haft nogen Tilknytning til den lokale, menige Befolkning, i al Fald ikke en tilstrækkelig Tilknytning. Det er ganske det modsatte af, hvad der gælder f. Eks. for Lillebælts og Øresunds Vedkommende. For de store jyske Grænser gælder det, at de gaar igennem Omraader, der laa hen som uvejsomme Heder, Moser o. lign., saaledes at enhver livligere Samfærdsel mellem Omraaderne alene af den Grund var udelukket.

Før de Veje, Kulturpaavirkningerne udefra har fulgt, gælder det, at de falder sammen med de gamle Handelsveje, i første Række de to store Handelsruter i Øst og Vest. Den østlige Handelsvej, der udgaar fra de store Flodmundinger i Nordtyskland, Oder og Weichsel, og som knytter Forbindelsen til Central-europa, gør sig mærkbar fra de tidligste Tider, og den har fortsat dermed i al Fald et godt Stykke ind i Middelalderen. Den vestlige Vej, Ruten til den vestlige Del af Kontinentet, har ikke blot sat sine kraftige Spor i den jysk-fynske Kultur, men ogsaa hen over alle de sydlige Øer, som der jo her fra den tidlige Middelalder er gaaet en meget livlig Handel fra Slesvig og siden de nordvesttyske Østersøhavne. Ved Siden af disse to store Veje for Kulturlaanene spores der over alt paa Sydøerne en livlig Lokaltrafik paa den tyske Østersøkyst¹⁾.

Som det ovenfor er nævnt, formaaede Storebæltstrafikken ikke at virke kulturformidlende, fordi den ikke havde en tilstrækkelig intim Forbindelse med den lokale Befolkning. Det samme gælder for Handelsruterne. I det Øjeblik Handelen ud-specificeres og gaar over paa Købstæderne, mister Handelsruten sin Betydning som Kulturbærer og -fornyere for Bondekulturens Vedkommende. Heri skal man ganske sikkert søge Forklaringen paa, at den store, østlige Handelsrute ikke har fortsat at virke som Kulturbærer for Bondekulturen. Den vestlige Handelsvej har derimod fortsat kunnet virke, fordi »Bondehandelen« her stadig har været drevet helt op til den nyeste Tid.

¹⁾ De Eksempler fra den danske Bondegaard m. m., der i Foredraget blev benyttet til at illustrere de Veje, Kulturlaanene har fulgt, og de Kulturomraader, der er de mest fremtrædende her i Landet, vil først senere blive publiceret i anden Sammenhæng.